

Резюмета на предлаганите за рецензия научни трудове на доц. д-р Борислав Гаврилов Гаврилов, кандидат в конкурса за академичната длъжност ПРОФЕСОР на Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски” код 05.03.04 – Нова и най-нова обща история, обявен в ДВ бр. 21 / 15 03 2011 г.

1. „Разделянето на Европа. Кризи, конфликти и дипломация в епохата на Стария режим” (С. 2010) представлява опит за анализ на междудържавните отношения на системно ниво в един ключов за формирането на модерната дипломация период – края на седемнадесетото и осемнадесетото столетие. Работата е една от малкото в българската историография, посветени на проблеми свързани с международните отношения в ранното ново време. Книгата е изградена върху голяма документална и изворова база.

Темата и периодът не са избрани случайно, тъй като на познавачите е известно, че столетието, последвало Вестфалския мир (1648), съставлява един от най-важните периоди във формирането на европейската държавна система и на модерната дипломатическа система. Хронологическите рамки на периода, засегнат в тази книга, обхващат епохата на т. нар. Стар режим и съвсем естествено надхвърлят тези на Просвещението, което обикновено се разглежда като един обособен и самостоятелен период.

2. „История на Новото време” – курс лекции. (С. 2011). Един лекционен курс по дефиниция трябва да се придържа към общоутвърдените хронологически, периодизационни и понятийни стандарти, така че приносният елемент тук би могъл да дойде само от поставянето на определени акценти и нюансираните оценки на общоизвестните факти. Курсът представлява един нов опит за дефиниране на прехода между Средновековието и Новото време и поставя акцент върху промените в различните области (икономика, социални отношения, институционни промени и международни отношения). Съществен

момент представлява и търсенето на белезите на модерността и изясняването на процеса наречен модернизация. Централно значение тук има опита да се представи „модерното” не като някакъв механичен сбор от социални и културни черти, а като процес на социална диференциация, от една страна, и културна автономизация, от друга – т. е. като освобождаване на индивида от оковите на общността. Първата част на курса е посветена на ранномодерната епоха и времето на Стария режим. Именно там се откроява и третият по-съществен принос на този курс, изразяващ се в опита да бъде представена на вниманието на студентите тематика, свързана с новите постижения на т.нар. „социална история” – развитието на демографските процеси и промените в по-широките слоеве на европейското общество.

3. „Държавата това съм аз”. Франция в епохата на Краля-слънце, 1638 – 1715 г.) С. 2002. Това съчинение представя развитието на абсолютизма като идея и практика на фона на общото състояние и промени във френското общество от втората половина на седемнадесетото столетие. Съществен момент тук е поставянето на въпроса за връзката между абсолютизма, като политически модел и социалната среда, в която той заражда и налага. Неразривно свързан с тези въпроси е и този за ролята на абсолютизма като важна стъпка по пътя на модернизацията – чрез неговата роля за централизирането на институциите и създаването на модерната държава. Чрез методите на модерната социална история и историята на институциите, както и чрез участието в дискусиата за ролята и мястото на монархията при създаването на модерната държава, това съчинение има своя принос към българската историческа наука. Работата е изградена върху широка литературна основа и изворова база (публикувани и някои по-редки документални свидетелства).

4. Векът на абсолютизма, 1648 – 1788 г. С. 1999. Това изследване всъщност представлява нещо като подготвителен етап за горното и е посветено на темата

за раждането, еволюцията и драматичният залез на Стария режим. Работата поставя политическите събития и институционните промени в контекста на социалното и икономическото развитие на Западна Европа през втората половина на седемнадесетия и през осемнадесетия век. За тези сто и четиридесет години (1648 –1788) европейското общество изживява налагането на абсолютната кралска власт, на централизираната бюрократична държава и ускорената социална диференциация. Важно място в хода на изследването заемат проблемите свързани с развитието на държавата, като административен механизъм и връзката с обществото, като сложен и динамично развиващ се организъм. За по-графичното открояване на спецификите на този процес, освен общата част са обособени и кратки изложения за някои от страните от епохата на Стария режим. Застъпен е целият спектър: от водещите Англия и Нидерландия през „еталона” Франция и стагниращата Испания до движещата се само по волята на самодържеца Русия. Работата е изградена върху широк кръг литература и предимно публикувани документални извори, спомени, икономически и демографски данни.

5. Пантев, А., Б. Гаврилов. „Сир, това е революция!” С. 2001

Работата е опит за изследване на революциите в новото време, (върху примери от Английската, Американската и Френската революция) като феномен на радикалия преход от едно социално, политическо и икономическо състояние на обществото и държавата, към друго. В сравнителен план са привлечени и анализирани факти, процеси и явления, които обясняват логиката на зараждането и развитието на този важен исторически феномен. Централен тук е опита да се анализира въпроса за алтернативата – революция или реформа. Революция има тогава, когато еволюцията става безпомощна, когато престава да бъде такава. Казано с думите на Алекси дьо Токвил – най-опасната фаза, в която навлиза всеки режим, е времето, когато той започва да се реформира. Приносният характер на изследването може да се търси и в разработването на

въпроса: защо, въпреки твърденията, че революциите избухват поради станалите вече непоносими социални и политически конфликти, в Новото време те се наблюдават в страни като Англия, Северна Америка и Франция, а не в държави с далеч по-репресивни системи на управление, бедност, изостаналост и кризи? Важен момент е и опита да бъде изследвана т. нар. „анатомия” на революцията, нейното назряване, избухване и развитие. Самата революция има сложен период на назряване, който съвсем не се изчерпва с Марксовото твърдение, че „тя е единствено възможна като последица от криза”. Кризата невинаги предизвиква промяна, а самата промяна невинаги означава революция.

Друг важен момент е открояването на вътрешната „механика” на процеса водещ до избухването на революцията. Самата революция има етапно развитие, което отразява нейната вътрешна противоречивост. Тя обикновено започва с легална опозиция и критика на част от установения ред, за да стигне до атака, разрушаване и преустройство на системата, паралелно с вътрешната борба между революционните сили – т. нар. „революция в революцията”. Градацията недоволство - опозиция - съпротива - бунт - революция отразява процесите на промени вътре в обществата, които при последната фаза поставят необходимостта от структурни промени.

6. Bulgaria. History retold in brief. (Second edition), Sofia, 2007. Това съчинение, е опит за едно кратко, популярно изложение на ключови моменти от нашата история, предназначено за чуждестранния читател.

7. „С желязо и кръв. Английското обществено мнение и войните за обединението на Германия 1862 – 1871” С. 1995.

Изследването е изградено върху проучването на широк кръг оригинални източници – английския периодичен печат от десетилетието 1862 – 1871 г. – и се опитва да анализира реакциите на английското обществено мнение породени от голямата „корекция” на Виенската система предизвикана от

обединението на Германия под водачеството на Прусия и Ото фон Бисмарк. Работата прпоследява дискусиата по страниците на най-влиятелните издания от викторианския политически печат по важния въпрос за цялостната промяна в принципите на британската външна политика. Английската политическа мисъл постепенно започва да осъзнава факта, че Великобритания, която разполага с голям морски потенциал, не може да направи нищо за запазването на „баланса на силите” на Континента, освен ако не се съюзи със силите на деспотизма, от една страна, или с тези на „революцията”, от друга. Но консервативните принципи правят невъзможно второто, а либералната привързаност към конституционните свободи е в разрез с първата възможност. Обективната оценка за слабостта на английската сухопътна армия като съперник, пък и като съюзник в някакви бъдещи конфликти кристализира в идеята за отказ, или трансформиране на английската позиция от арбитър в областта на международните отношения към траен изолационизъм изразяващ се в постепенно оттегляне от континенталните проблеми и изграждане на военен престиж, базиран изцяло на военноморските сили.

Съществен момент от работата са анализите на сериозната преоценка на отношението на английската страна към процеса на обединение в Германия. Тук показателни са схващанията на някои представители на консервативното направление, които развиват идеята, че малките германски държави ще трябва може би не след дълго да изчезнат, но заедно с това не вярват в създаването на една Обединена Германия, а във възможната □ подялба между Австрия и Прусия. Основен мотив за формирането на този тип мнения е икономическият. Така английската политика на ненамеса и *de facto* толериране на Прусия в хода на войните за обединението на Германия, се отразява, от една страна, твърде благоприятно на икономическите връзки между двете страни, но от друга, има и своите крайно неблагоприятни политически измерения. Най-важно от тях е постепенно пробиващото си път настроение, склонно да приеме всеки свършен факт в полето на международната дипломация, стига той да не е директно

насочен срещу британските интереси. Така постепенно се култивира самоотстраняването на Англия в дипломатически и психологически план от континенталните дела. Тази нова насока в английската политика изправя съществуващия баланс на силите на изпитание, във време, когато териториалните атаки срещу съществуващия ред стават почти ежедневие.

Важен момент от работата са и анализите на териториалните изменения от 1866 - 1867 г. в Централна Европа, които представляват най-голямата ревизия на Виенската система. Анексиите в Германия, осъществени от Прусия, я превръщат в сила, по-голяма от останалите германски държави взети заедно. В тази променяща се Европа една значителна част от английското общество отива към нова оценка за мястото на Англия в системата на международните отношения. Тясно свързано с т.нар. „мирно движение” и „фрийтрейдерската” линия е и популярното движение на т. нар. „Little England”, насочено към отказ от колониалната политика. Основната политическа максима на това направление се изразява в схващането, че именно колониалните амбиции на Англия са в основата на нейните войни за предходните век и половина. Поради това и пътят, който това направление смята за най-правилен се изразява в либерализация и постепенна ликвидация на колониалната система. И двете направления, съществуващи и сред институционализираната външна политика, и сред по-широките слоеве на английското общественото мнение, са ликвидирани от триумфиращия милитаризъм, проектиран в светкавичното израстване на Втория германски райх и триумфа на Бисмарковата политика на „желязо и кръв”.

8. Пантев, А., Б. Гаврилов. Пътят на модерния свят. С. 1994.

Изследването е един опит да се покаже „модерното” като произход и система на социалнополитическо и културно развитие. Основните и задължителни показатели за принадлежност към него могат да бъдат групирани главно в три категории — демографски, икономически и политически. Те са едновременно

предпоставка и резултат от онзи курс в европейската история, който създава качествено нов продукт на обществено-политически отношения еднакво различни от античния, средновековния и ранномодерния период.

Развитието на Европа в края на Средновековието има много обяснения, но най-напред следва да се потвърди като историческа реалност, като важна и приложима проекция в миналото, където прогресът е основан на предварително създадени като предпоставка историко-политически и икономо-географски дадености. Това което условно категоризираме като „западна“ ценностна система, включително и нейната идеологическа основа – християнството, е повече ембрион на извъневропейско културно-историческо наследство. Но съединени с християнските разбирания за активно съучастие в предопределеностите на съдбата, те моделират и налагат коренно различно отношение към действителността и бъдещето, където човекът като богоподобна личност, решава всичко! Така историята на модерния свят не е само историята на Европа, но е историята на неговата европеизация или, ако използваме по-всеобхватен език – на неговата вестернизация. Защото и самата Европа е създадена бавно, а не родена изведнъж. От сблъсъците на народи и идеи, през вълните на завоевания и миграции в края на Средновековието се появява единната европейска цивилизация стъпила здраво на двете си опори: класическото наследство и християнството. Затова бихме могли спокойно да говорим за европейската цивилизация като за един рационален компромис между духа и материалната прагматика. Често различията са били източник на беди и страдания, но те са били и източник за необикновени постижения.

9. Пантев, А., Б. Гаврилов, 100-те най-влиятелни личности в нашата история. С. 1997, изд. Репортер. Тази работа има подчертано популярен характер и е предназначена, колкото да информира, толкова и да провокира интереса на по-широката публика към личностите в нашата история. Селективното подреждане по реда на трайност, значимост и перспектива

винаги ще бъде част от единството и разнообразието, съгласията и противоречията на нашия свят. Създавайки тази „класация“ изхождахме от идеята, че историческите личности са в постоянно съизмерително съперничество не само с миналото, но и със злободневната културно-политическа динамика. Целта на работата е да покаже какво са направили тези личности като реалности, които още стоят между нас. Подреждането в тази класация не винаги е индикация на престиж или на достойна значимост в българската история. Основният критерий, на който трябва да отговарят лицата, включени в сборника, е реалното влияние и въздействие върху хода на българската история.

10. Пантев, А., Б. Гаврилов, 100-те най-влиятелни чужденци в българската история. С. 1999. Почти всичко казано за горното произведение се отнася и за това. Работата има подчертано популярен характер, като се опитва да подреди „най-влиятелните чужденци“ в българската история въз основа на една обективна преценка за реалните отражения на тяхната дейност в българската история.

11. Гаврилов, Б., А. Пантев, Ал. Кертин. История и цивилизация за девети клас. С. 2004, изд. Просвета. Учебникът е предназначен за гимназиалния курс и е един от двата утвърдени и действащи в момента учебници. Първото му издание бе през 2001 г., а това е второто, което е действащо и до днес. Приносният характер на учебника (който е изготвен в съответствие с много строго определени изисквания на МОН) би могъл да се открие поставянето на събития от българската история в контекста на европейските и световни процеси от периода на Новото време. Интересна тук е цялостната концепция за свързване на текста с допълнителните материали (документи и илюстрации), както и разработването на системата за контрол (въпроси и тестове).

12. Пантев, А., Б. Гаврилов. История. Учебник за 9клас на СОУ. С. 1994. изд. Просвета. Учебникът с основание може да бъде наречен първия модерен и комплексен „инструмент“ за преподаване на новата обща история в средния курс. Когато бе издаден (през 1994 г.) той бе един от първите опити за създаване на учебно помагало, което да съчетава в едно цяло текст, документи (оформени като „Гласът на историята“), таблици, графики, илюстрации, тестове, въпроси за контрол.

13. Илчев, Ив. Б. Гаврилов, „Източният въпрос“. Сборник с документи и коментари. София, 1995. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ представлява опит за подбор на документи, необходими за занятията със студенти историци по проблемите на новата и най-новата история на Балканския полуостров и близлежащите райони. Сборникът е оригинален с това, че включва не само официални документи, но и спомени, и вестникарски материали, чрез които целяхме да дадем представа за дълбоките корени на процесите и явленията формиращи този сложен „въпрос“.

14. Гаврилов, Б. Залезът на стара Европа. Сборник с документи за историята на международните отношения в края на XIX и началото на XX век. София, 1995.

Сборникът е посветен на историята на международните отношения в края на XIX и началото на XX (1871 – 1914 г.). Сборникът е моделиран така, че да даде представа, както за отношенията в самата Европа, така и за конфликтите в сферата на колониалната област. Привлечени са материали от официален и неофициален характер, които дават представа не само за фасадата, но и за по-дълбоките мотиви в действията на силите и индивидуалните участници.